

видання, такі як “Український часопис прав людини”, “Права і свободи в Україні”, а також інші всеукраїнські і регіональні джерела. Цим якраз покладено початок систематичному інформуванню широкої громадськості про стан справ із правами людини в Україні, у тому числі і через офіційні доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [5]. Протягом уже багатьох років діють неурядові громадські організації українсько-американське Бюро захисту прав людини, Українська правнича Фундація з її Центром прав людини, Лабораторія прав людини (м. Львів), Школа прав людини (м. Донецьк), товариство захисту прав споживачів тощо.

5. Крім створення “правової атмосфери”, серйозним фактором формування духовних, ідеологічних умов забезпечення прав і свобод громадян є діяльність громадських формувань, профспілок, політичних партій та рухів, державних органів, а також установ з недержавними формами власності. У цьому ряду можна також відзначити Товариство Червоного Хреста України, яке допомагає державі в наданні медичної гуманітарної допомоги у разі надзвичайних ситуацій, забезпечує соціальну допомогу найменш соціально захищеним верствам населення [6].

6. Усі зазначені вище заходи слугують створенню сприятливої моральної та духовної обстановки, психологічної атмосфери для громадян в сфері державного управління. Моральна ж обстановка і психологічна атмосфера — це невід’ємні умови суспільно-політичного, соціально-культурного життя кожної людської спільноти та їх організацій, при яких у відношенні між органами виконавчої влади, їхніми посадовими особами, а також даними суб’єктами з одного боку — громадянами з іншого, між самими громадянами панує доброзичливість, повага, доброта і принциповість у відносинах. Подібна сприятлива обстановка в органах державної влади, місцевого самоврядування, інших установах досягається демократичним стилем роботи апарату, що характеризується діловитістю і принциповістю, високою вимогливістю, уважним ставленням до людей, до їхніх звернень: скарг, пропозицій та заяв. За допомогою духовних, ідеологічних гарантій здійснюється завдання виховання всіх громадян України, державних службовців та виконавців інших установ з недержавною формою власності, громадських формуваннях тощо у дусі глибокої поваги до прав людини і громадянина, неухильного їхнього дотримання і захисту від порушень.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України України. — 1996. — № 30. — Ст. 15, 24, 141.
2. Станік С. Р. Динаміка правової культури: Автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12. 00. 01. — Одеса, 1999. — С. 5–15.
3. Синюков Т. В. Правовое воспитание: понятие, формы, методы // Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. — 2-е изд., переработанное и дополненное. — М.: Юристъ, 2001. — 623 с.
4. Роставщиков И. В. Права личности в России: их обеспечение и защита органами внутренних дел. — Волгоград: ВЮИ МВД России, 1997. — С. 75–77.
5. Карпачова Н. І. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: Перша щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. — К., 2000. — 377 с.
6. Про Товариство Червоного Хреста України: Закон України // Відомості Верховної Ради України України. — 2003. — № 5. — Ст. 47.

УДК 342.95:351.761.3

А. В. Бережной
старший викладач Луганської академії
внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ ОСІБ ХВОРИХ НА НАРКОМАНІЮ

Статистичні дані слідчої та судової практики, а також результати багатьох соціологічних досліджень однозначно свідчать про стійкість тенденції до посилення впливу наркотизму на стан злочинності. Характерною особливістю злочинів, пов’язаних із наркобізнесом, є те, що зростання їх числа випереджає зростання злочинності в цілому. Кримінологічна ситуація, що склалася навколо вживання наркотиків, різко загострюється і вимагає екстрених адекватних заходів протидії, стримування та припинення з боку держави й громадськості.

Проблемі лікування наркоманів приділяється велика увага міжнародним співтовариством. Стаття 38 Єдиної Конвенції про наркотичні засоби передбачає, що сторони здійснюють усі можливі заходи, спрямовані на запобігання зловживанню наркотичними засобами, на раннє виявлення, лікування,

виховання, відновлення працездатності, повернення в суспільство відповідних осіб і на нагляд за ними після закінчення лікування (п. 1); готують для цього відповідні кадри (п. 2); уживають заходів для просвітницької роботи серед населення (п. 3). Передбачає лікування наркоманів і Резолюція II, прийнята конференцією ООН із застосування Єдиної Конвенції про наркотичні засоби. Конференція, указуючи на ст. 38 Конвенції, заявила, що одним із найбільш дієвих методів лікування наркоманів є “лікування в лікарняній установі у вільній від наркотиків атмосфері” і настійно запропонувала “сторонам, у яких наркоманія становить серйозну проблему, і які мають економічні засоби це зробити, забезпечити такі можливості”.

У національних програмах практично всіх країн, а також в окремих регіональних програмах медичного характеру знаходять відбиток питання лікування й соціальної реабілітації хворих на наркоманію та проведення різних заходів з особами, які зловживають наркотичними засобами. У цих програмах сформульовано такі елементи організаційного характеру: удосконалення стратегії й організації наркологічної служби; цільове фінансування та матеріально-технічне постачання; кадрове забезпечення; організація заходів щодо пропаганди небезпечних наслідків наркоманії та роз'яснювальна робота серед певних верств населення; пошук нових, більш дієвих лікарських засобів.

Разом з тим, на думку багатьох фахівців, не можна спрощувати проблему боротьби з наркоманією, пов'язуючи успіх лікування наркоманів тільки з наявністю чи відсутністю необхідних лікарських препаратів або вільних місць у лікувальних закладах. Крім того, коли йдеться про лікування захворювань, таких як наркоманія, алкоголізм чи інші види токсикоманій, що відносяться до соціальних захворювань, не слід обмежуватися методами, які використовуються для лікування яких-небудь тяжких інфекційних захворювань. Тут, окрім лікарських препаратів, потрібними є психологічні та педагогічні методи роботи, залучення до неї найближчого оточення пацієнта, його сім'ю. Успіх цієї роботи багато в чому залежить від уміння знайти психологічний підхід до хворого в поєднанні з використанням лікарських препаратів. Тому навряд чи було б правильно вважати, що досягти позитивних результатів можна тільки шляхом приймання тих чи інших ліків, і що саме лікування наркоманії обмежується лише відшуканням і підбором найефективніших з них. З людиною, яка схильна до захворювання чи вже захворіла, у ході лікування наркоманії необхідною є наполеглива та кропітка робота лікаря-нарколога, психолога, педагога та інших фахівців.

“У цьому зв'язку питання і лікування, і профілактики наркоманії вимагають усебічного комплексного програмування та кваліфікованої організації, оскільки вирішувати їх треба різними шляхами: медико-біологічними, медико-психологічними та медико-соціальними” [2].

Дуже важливим, на наш погляд, є те, що в рамках державної політики здійснювати лікування наркоманів медичні установи можуть тільки дозволеними державою методами, у тому числі застосовувати примусове лікування.

Відповідно до завдань, які стоять перед медичними установами щодо організації лікування та реабілітації наркоманів, вони повинні проводити заходи щодо раннього виявлення, обстеження й обліку осіб, які допускають немедичне споживання наркотичних засобів і потребують профілактики й лікування.

“Тут виникають проблеми, пов'язані з недосконалістю чинних методик експрес-діагностики експертного обстеження наркоманів для встановлення ступеня й виду наркотичної залежності” [2].

Закон України “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними” від 15 лютого 1995 р. з урахуванням міжнародних зобов'язань визначив систему заходів в Україні, спрямованих проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів і зловживання ними, а також установив права та обов'язки юридичних осіб і громадян у зв'язку з застосуванням цього закону, урегулював суспільні відносини, що виникають між державою та хворими на наркоманію, запровадив норми, які передбачають лікування наркоманів і примусове лікування осіб, хворих на наркоманію.

Відповідно до ст. 16 Закону особа, що визнана хворою на наркоманію, але ухиляється від добровільного лікування або продовжує після лікування вживати наркотичні засоби без призначення лікаря, й стосовно якої у зв'язку з її небезпечною поведінкою до органів внутрішніх справ чи прокуратури звернулися близькі родичі або інші особи, за рішенням суду може бути направлена на лікування від наркоманії до спеціальної лікувальної установи органів охорони здоров'я, а неповнолітні, які досягли шістнадцятирічного віку, — до спеціальних лікувально-виховних установ строком до одного року. Спеціальні лікувальні та лікувально-виховні установи для неповнолітніх визначаються Міністерством охорони здоров'я України.

Направлення на примусове лікування від наркоманії можливе лише за умови, що:

– особа, яку визнано хворою на наркоманію, ухиляється від добровільного лікування або продовжує незаконно вживати наркотики після лікування;

- її поведінка є небезпечною;
- до органів внутрішніх справ чи прокуратури зверталися близькі родичі або інші особи з проханням про застосування відповідних заходів до цієї особи у зв'язку з її небезпечною поведінкою.

Разом з тим, ч. 2 ст. 16 Закону встановлює, що не можуть бути направлені на примусове лікування особи, які:

- страждають на психічне чи інше захворювання, що перешкоджає перебуванню в таких установах;
- інваліди I та II груп;
- вагітні жінки та матері, які мають малолітніх дітей;
- чоловіки віком понад 60 років, а жінки віком понад 55 років.

До цих осіб застосовується лікування в порядку, установленому Міністерством охорони здоров'я України.

На відміну від раніше чинного антинаркотичного законодавства, у зазначеному Законі передбачено, що примусове лікування від наркоманії повинне здійснюватися не в умовах ЛТП і ЛВП, які входили до структури МВС, а в спеціалізованих і лікувально-виховних установах системи МОЗ України. Крім того, термін лікування від наркоманії обмежено з двох до одного року.

Особам, направленим на примусове лікування від наркоманії, законодавець гарантує дотримання прав людини. Стаття 20 Закону встановлює, що за особами, які знаходяться у спеціалізованих лікувальних установах, зберігається право на житлове приміщення за місцем їх постійного проживання протягом всього терміну перебування в них.

Разом з тим, відповідно до ст. 21 зазначеного Закону постанова суду про направлення на примусове лікування є підставою для звільнення особи, хворої на наркоманію, з роботи чи припинення навчання в установленому законом порядку.

Закон України “Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними” від 15 лютого 1995 року дає таке визначення поняття “наркоманія” — це хворобливий психічний стан, зумовлений хронічною інтоксикацією внаслідок зловживання наркотичними засобами, що віднесені до таких конвенціями ООН чи Комітетом з контролю за наркотиками при Міністерстві охорони здоров'я України, і характеризуються психічною або фізичною залежністю від них.

Раніше в теорії та на практиці особи, хворі на наркоманію, у тому числі й ті, хто вживав наркотики без призначення лікаря (хоча б епізодично), називалися наркоманами. Для усунення такого розширеного тлумачення терміна “наркоман” в ч. 3 ст. 1 зазначеного Закону дається офіційне визначення. Хворий на наркоманію (наркоман) — це особа, якій у встановленому порядку медичним закладом встановлено діагноз “наркоманія”. Разом з тим, в українській суспільній правосвідомості поки що немає чіткого поділу понять “споживач наркотиків”, “особа, яка зловживає наркотиками”, “хронічний наркоман”.

Зростання кількості хворих на наркоманію в Україні відбувається так швидко, що його можна порівняти з поширенням епідемії. Якщо 1992 року в наркологічних установах країни було зареєстровано 27 тис. хворих на наркоманію, то 2000 року — 96, а 2001 року — 107 тис. чоловік.

З урахування зростання числа хворих на наркоманію все більш актуальними стають проблеми їх лікування. Законодавець передбачив різні види лікування: стаціонарне, амбулаторне, у тому числі й анонімне.

Не всі виявлені наркомани потребують госпіталізації. Тому в ч. 3 ст. 14 Закону визначено, що в разі, коли зазначені заходи не є обов'язковими або залежність від наркотичних засобів і психотропних речовин усунено, особу також може бути переведено під нагляд наркологічної установи для амбулаторного лікування.

Відповідно до ст. 32 Конституції України законодавець, захищаючи права громадян на особисте життя, передбачив випадки, коли наркомани з різних причин не бажають, щоб сторонні знали про їхнє захворювання та проходження курсу лікування від наркоманії. У ч. 5 ст. 14 Закону вказано, що особі, яка добровільно звернулася до наркологічної установи для проходження курсу лікування, забезпечується на її прохання анонімність лікування.

Крім добровільного лікування наркоманів, Законом передбачено примусове лікування осіб, хворих на наркоманію.

Аналіз міжнародних конвенцій, практики застосування національного законодавства, відомчих нормативних актів щодо боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів свідчить про те, що в цій галузі є істотні проблеми.

Питання примусового лікування наркоманії, його ефективності розглядалися Комітетом експертиз ВООЗ, який зробив такий висновок: “Комітет вважає клінічний досвід недостатнім для того, щоб

підтвердити або спростувати аргументи на користь різних форм примусового лікування, і вважає, що, незважаючи на примусову ізоляцію, яка широко застосовувалася, не отримано доказів ефективності цього методу як такого... Комітет також зазначив, що деякі примусові заходи, включаючи лікування та контроль, очевидно, мають певний успіх, однак переконливих доказів цього бракує” [5].

Однак, на мою думку, обмежуючи конституційні права наркомана, законодавець тим самим забезпечує права і свободи громадян, які з різних причин мусять проживати спільно з ним (родичі, сусіди та ін.).

Ураховуючи суперечливість цієї проблеми, що її деякі вчені відносять до “проблем-парадоксів”, [7] такі соціально-правові явища, як “примусове лікування” та “права людини”, слід зазначити, що серед заходів протидії поширенню наркоманії, крім різних форм добровільного лікування, повинне зберігатися й примусове лікування наркоманії як надзвичайний захід адміністративного примусу. Кожна людина, у тому числі й наркоман, живе у суспільстві, і її свобода не може бути повною, необмеженою, як не повинна бути необмеженою влада окремих людей чи органів.

Література

1. Тараненко С. М. Захист прав і свобод громадян у провадженні в справах про адміністративні правопорушення та їх забезпечення в діяльності міліції: Автореф. дис... канд. юрид. наук. НАВСУ. — К., 1998. — С. 17.
2. Гасанов Э. Г. Наркотизм: тенденции и меры преодоления (на материалах Азербайджанской Республики). — М: Учебно-консультационный центр “ЮрИнфоР”, 1997. — 272 с. — С. 215–216.
3. Новый взгляд // Семья и школа. — 1998. — № 1. — 11 с.
4. Дворняк С. В., Розанов В. А. Подходы в реабилитации при наркомании // Медицинские вести. — 1997. — № 3. — 22 с.
5. Восемнадцатый доклад Комитета экспертов ВООЗ по лекарственной зависимости // Серия технических докладов ВООЗ. — Нью-Йорк, 1972. — № 460.
6. Селіванов М. П., Хрупа М. С. Антинаркотичне законодавство України: Історія. Теорія. Коментар. — К.: Юрінком, 1997. — 352 с.
7. Музика А. А. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні. (Кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Автореф. дис... д-ра юрид. наук. — К., 1998. — 44 с.
8. Москалев В., Власюк П. Борьба с наркоманией требует расширения правового поля // Медицинская газета. — 2001. — 26 января. — № 5. — С. 6.

УДК 351.72

Л. М. Кравченко

старший викладач кафедри комерційного права

Київського національного торговельно-економічного університету

ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

Валютний контроль за поверненням валютної виручки від експорту товарів, за обґрунтованістю платежів в іноземній валюті та ін. є необхідним ефективним елементом управління валютним обігом в умовах кризового стану економіки України. Світова практика свідчить про те, що в умовах фінансової та економічної кризи держава запроваджує комплекс адміністративних заходів, а саме валютний контроль для забезпечення дотримання всіма учасниками валютних відносин валютного законодавства. Цей шлях свого часу пройшли такі країни, як Франція, Великобританія, Німеччина та ін. За даними Міжнародного Валютного фонду нині законодавства близько 50 країн (Польща, Китай, Ізраїль та ін.) містять положення про здійснення валютного контролю за поверненням експортної валютної виручки на батьківщину [1].

На наш погляд, необхідність валютного контролю виникла зі скасуванням державної монополії на зовнішню торгівлю, розширенням зовнішньоторговельних контактів та лібералізацією зовнішньоекономічних зв'язків, що призвело до фінансових проблем, пов'язаних з неповною репатріацією валютної виручки від експорту товарів за кордон та створило загрозливу ситуацію для української економіки.

Необхідність валютного контролю за імпортними операціями, на нашу думку, викликана широким застосуванням вітчизняними імпортерами при розрахунках — передоплати, завищенням імпортних цін у порівнянні зі світовими і т. п., що призводить до значних переказів валютних коштів за кордон, не підтверджених поставкою товарів.

Варто зазначити, що формування валютного контролю в Україні відбувалося за умови відсутності чіткої розробленої теорії. На сьогодні залишаються відкритими питання щодо місця валютного контролю в системі державного контролю, щодо оптимальної структури валютного контролю, обсягу завдань, які